

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

طراحی خانه سالمندان با رویکرد پیوند نسل ها

فاطمه صیدی^۱

۱- کارشناسی ارشد معماری

Fatemeh_seydi39@yahoo.com

چکیده

امروزه با کاهش مرگ و میر در سنین پایین، کاهش میزان موالید، ازدیاد طول عمر و بر خوردار شدن از تسهیلات زندگی و رفاه اجتماعی و... افراد بیشتری قادرند به سنین بالاتر پا بگذارند. بر اساس آمار سال ۱۳۷۵ جمعیت بالای ۶۰ سال در ایران بیش از ۴ میلیون نفر بوده است پس بنابراین با توجه به مطالعات انجام شده پیشبینی می شود که تا سال ۱۴۰۴ پدیده انفجار سالمندی (افزایش میانه سنی جامعه) به وقوع بپیوندد. بنابراین خانه سالمندان از ضروریات جدید زندگی شهری است. با تحول زندگی شهرنشینی ساختارهای فرهنگی و اجتماعی مستلزم تجدید نظر است و بی نیاز دانستن جامعه از خانه سالمندان نادیده انگاشتن واقعیات جامعه است. در این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی به بررسی مسکن سالمندان و به انزوا و شکاف نسل ها می پردازیم و در نهایت راه حل هایی را ارائه می دهیم.

کلمات کلیدی: کلمات کلیدی: مسکن، سالمند، مسکن سالمندان، پیوند نسل ها

۱- مقدمه

با نگاهی به وضعیت جوامع در حال توسعه، روند صنعتی شدن و ایجاد مشغله زیاد مشکلات فراوانی را در مورد سالمندان می توان مشاهده کرد که از جمله آنها، جدا شدن اشخاص کهن سال از مرکز و هسته زندگی است. در گذشته سالمندان به سبب اعتقادات مذهبی و فرهنگی و بافت خانوادگی (گسترده) دارای احترام و ارزش والایی بوده اند. حال آنکه امروزه با تغییر ساختار خانواده از گسترده به هسته ای (زن و شوهری) و ماشینی شدن شهرهای بزرگ و جایگزینی فن سالاری به جای ریش سفیدی و تجربه سالاری و تغییرات سریع اجتماعی-اقتصادی-فرهنگی و عدم امکان جابجایی مکانی و همپایی فکری سالمند به جامعه که حاصل زیاد شدن فاصله بین نسل ها است همه و همه موجب شده که سالمند با کاهش احترام و توجه عاطفی در جامعه مواجه شود، بنابراین در جوامع کنونی بر خلاف گذشته سالمندان، هسته و مرکز اجتماعات خانوادگی را تشکیل نمی دهند و متاسفانه در بسیاری از موارد امکان نگهداری و رسیدگی مطلوب به آنها فراهم نمی گردد. این عدم برقراری ارتباط مطلوب و موثر میان فرزندان بزرگسال با والدین سالمندشان عوارض جبران ناپذیری از جمله احساس یأس، افسردگی، کاهش اعتماد به نفس، و احساس بی کفایتی برای قشر سالمند به دنبال خواهد داشت.

از مهم ترین علل شکاف دو نسل در عصر حاضر نوجوانی و تجدد طلبی نسل جدید از یک سو و پایبند بودن سالمندان به سنت از سوی دیگر است. جهان امروز فن سالار است و این امر ناشی از تغییرات سریعی است که امروزه در همه چیز و همه جا رخ می دهد و باعث شده سالمندان که زمانی صاحبان اندیشه و تجربه بوده اند از قافله علم و صنعت عقب بمانند. تجددخواهی و صنعت گرایی نسل کنونی موجب به هدر رفتن تجرب و گذشته پر باری است که سالمندان بدان مفتخرند. تئوری شکاف نسل ها از دگرگونی ارزش ها از فرامادی به مادی حکایت می کند ولی با برنامه ریزی و جهت گیری مناسب میتوان مانع تبدیل شکاف نسلها به تعارض بین نسلی شد.

بنابراین با دگرگون شدن اجتماعات، تغییر شکل خانواده و تحول به سوی بعد کوچکتر و تحول در ارزش ها و هنجارهای حاکم مسائل جدیدی نظیر انزوا و سالمندان و انسداد نسل ها به وجود آمده است. کشور ما هم به نوبه خود دستخوش چنین دگرگونی های گشته است و تئوری شکاف نسل ها در جامع ما مصداق دارد.

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

ما همواره سالمندان را با معلولین و بیماران در یک رده قرار می دهیم و خانه های سالمندان را فضایی غمگین و سرد و مایوس کننده میدانیم که پیام آور مرگ و نابودی هستند. در واقع سالمند به طور عام مجموعه ای از توانایی ها و ناتوانی هاست و سالمندی همانند جوانی می تواند پر بار، خلاق و ارزشمند باشد.

ما معماران و طراحان موظفیم مهم ترین هدف از مناسب سازی محیط برای سالمندان را فراهم آوری امکانات و تسهیلات جهت جبران محدودیت های جسمی و روانی سالمندان و به حداکثر رساندن بازده قابلیت های محدود شده آنان قرار دهیم و تجربیات نوین را با ساختار های فرهنگی و اجتماعی بیامیزیم و از این رهگذر به ارائه راه حلی مطلوب دست یابیم.

۲- روش پژوهش

همان طور که می دانیم با توجه به خصوصیات تحقیق در معماری که می بایست از ابتدا شناخت صحیح از انسان و محیط به دست آورد، شیوه های تحقیق فراوانی در اختیار محقق قرار می گیرد. در این پروژه یکی از شیوه های تحقیق مورد استفاده مرور متون و منابع است زیرا که جمع آوری اطلاعات در ارتباط مستقیم با موضوع تحقیق همواره در هر رساله پژوهشی امری بسیار مهم و اجتناب ناپذیر است و آشنایی با نظریات و فعالیت های انجام شده در زمینه تحقیق مورد نظر باعث آگاهی محقق از اوضاع و اطلاعات موجود می گردد. به دلیل وسعت مجموعه نیازمند تحقیقات جامع در زمینه های مختلف اجتماعی، جمعیتی، فرهنگی، اقتصادی، اقلیمی و... هستیم هم چنین می توان از شیوه های بررسی جامعه شناختی و روانشناختی آنها برای تکمیل اطلاعات بهره جست. در مطالعات و تحقیقات از دو روش توصیفی - تحلیلی و کتابخانه ای استفاده می شود، در این پژوهش منابع مکتوب مفید شامل: کتب، مقالات، و پایان نامه های موجود در این زمینه و هم چنین جستجو های رایانه ای و شبکه های جهانی می شود.

۳- انزوا سالمندان و شکاف نسل ها

پیش از بررسی این مشکل و علل ظهور آن ابتدا نگرش و دیدگاه دین اسلام و قرآن کریم را پیرامون این مسئله مور بحث قرار می دهیم. آیات قرآنی و احادیث و روایات حاکی از آن است که در دین مبین اسلام سالمند و پدیده سالمندی از دو جهت مورد توجه بوده است: درون نظام اجتماعی: اسلام در جهت حفظ نظام اجتماعی جامعه اسلامی و ایجاد پل های ارتباطی مناسب میان نسل های جدید و قدیم و تسهیل انتقال فرهنگ از نسلی به نسل دیگر و سینه به سینه اهمیت بسیاری به سالمندان و دوره سالمندی داده است. درون نظام خانوادگی: در قرآن کریم دوران سالمندی دوران واژگونی آفرینش ذکر شده است. اسلام در خصوص احترام به سالمندان علی الخصوص والدین سالمند سفارشات موقدی دارد و برای تامین سالمند از لحاظ اقتصادی و حمایت های اجتماعی و روانی از طریق فرزندان و اطرافیان آنان دستورالعمل های مشخص ارائه داده است. بنابراین در دین مبین اسلام وجود سالمند به عنوان یک ارزش اجتماعی در درون نظام اجتماعی مطرح شده است. (مثنوی، ۱۳۷۱)

حال با نگاهی به وضعیت جوامع در حال توسعه، روند صنعتی شدن و ایجاد مشغله زیاد مشکلات فراوانی را می توان مشاهده کرد که از جمله آنها:

- جدا شدن اشخاص کهن سال از مرکز و هسته زندگی است. در گذشته سالمندان به سبب اعتقادات مذهبی و فرهنگی و بافت خانوادگی (گسترده) دارای احترام و ارزش والایی بوده اند حال آنکه امروزه با تغییر ساختار خانواده از گسترده به هسته ای (زن و شوهری) و ماشینی شدن شهرهای بزرگ و جایگزینی فن سالاری به جای ریش سفیدی و تجربه سالاری و تغییرات سریع اجتماعی-اقتصادی- فرهنگی و عدم امکان جابجایی مکانی و همپایی فکری سالمند با جامعه که حاصل زیاد شدن فاصله بین نسل ها است همه و همه موجب شده که سالمند با کاهش احترام و توجه عاطفی در جامعه مواجه شود. (مشاری، ۱۳۸۴) بنابراین در جوامع کنونی بر خلاف گذشته سالمندان، هسته و مرکز اجتماعات خانوادگی را تشکیل نمی دهند. و متأسفانه در بسیاری از موارد امکان نگهداری و رسیدگی مطلوب به آنها فراهم نمی گردد. این عدم برقراری ارتباط مطلوب و موثر میان فرزندان بزرگسال با والدین سالمندشان عوارض جبران ناپذیری از جمله احساس یأس، افسردگی، کاهش اعتماد به نفس و احساس بی کفایتی برای قشر سالمند به دنبال خواهد داشت و این عدم تکریم، عدم رضایت‌مندی آنها را سبب می شود و این سیکل معیوب هم چنان ادامه خواهد داشت.

۴- فعالیت و اشتغال سالمندان

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

نتیجه مطالعات حاکی از آن است که سلامت سالمندان با کار و فعالیت آنها رابطه مستقیم دارد و به طور کلی فعالیت از هر نوعی که باشد در بهبود اوضاع جسمی و روانی آنها موثر است. (نوذری، ۱۳۸۳).

کارل مانهایم نتیجه گرفته است فراغت فراوان برای سالمندان بیش از جوانان خطرناک است زیرا که از پر کردن و استفاده از آن ناتوانند. (دو بوار، ۱۳۶۵)

بر طبق نظریه مونرو، بیشترین مشکلات دوره سالمندی را مسائل و مشکلات اقتصادی تشکیل می دهد. درآمد حاصل از کار باعث کاهش وابستگی ها و زمینه ساز استقلال مالی برای سالمندان میشود. (مشاری، ۱۳۸۴)

چنانچه میدانیم سرنوشت یک کهنسال ثروتمند با یک کهنسال عادی متفاوت است. (نوذری، ۱۳۸۳) اما کار و فعالیت نه تنها وسیله گذاران زندگی است بلکه به اشخاص هویت و منزلت اجتماعی می بخشد.

کار و فعالیت صرف نظر از تامین مادی، موجب برقراری روابط اجتماعی و پر کردن اوقات فراغت و ایجاد سرگرمی برای سالمندان می شود. تمهیدات محیطی نظیر فراهم سازی فضاهای جمعی برای رویایی و معاشرت سالمندان در محیط های مسکونی به جبران کاستی مهارتهای حسی و ادراکی آنان یاری میرساند و فرایند اجتماعی شدن سالمند را ارتقا می بخشد. بنابراین بر اهمیت طراحی در جهت فرایند اجتماعی شدن تاکید میشود. بنابراین شاید از مهمترین خدمات برای سالمندان علاوه بر تامین مسکن مناسب، ایجاد کار و اشتغال سبک و درآمدزا و متناسب با خصوصیات سالمندی باشد. (مشاری، ۱۳۸۴)

۵- مسکن سالمندان

مفهوم مسکن از یک طرف واحدی فضایی، فضایی شخصی و قلمرویی خصوصی را در بر می گیرد، به عقیده ساندرز: مسکن، نهادی در بطن جامعه مدرن است که هم سرپناه کالبدی و هم آسایش روانی را فراهم می آورد و نمادی برای ابراز هویت شخصی فرد مطرح می سازد. (مدنی پور، ۱۳۸۷)

از طرف دیگر مسکن، مکانی ارتباطی در دنیای اجتماعی است، که فرد را برای حضور در اجتماع آماده می کند. گفتنی است مفهوم مسکن علاوه بر قلمرو شخصی و خصوصی، کل محیط مسکونی را نیز در بر می گیرد که شامل کلیه خدمات و تسهیلات مورد نیاز برای بهزیستن افراد است.

مطالعات بسیاری پیرامون ارتباط میان زندگی در خانه و رفاه دوران سالمندی مورد بررسی قرار گرفته چرا که امروزه محدودیت های بسیاری در فعالیت های فیزیکی خارج از خانه وجود دارد و افراد سالخورده را به سوی فعالیت های فیزیکی پیرامون مناطق مسکونی خود متمرکز می کند و مسکن آنها تنها فضا جهت حفظ پیوند اجتماعی آنها با اشخاص و جامعه شان است. علم روان شناسی محیط، ارتباط مثبت و شایسته ای را میان سطح رفاه مطلوب در خانه و کیفیت فضاهای مسکونی سالمندان نشان می دهد. (Demirkan، ۲۰۰۷)

هم چنین در مورد چگونگی مسکن سالمندان و نحوه اجتماعی شدن آنها و برقراری پیوند با سایر اقشار نظریه های متعدد بیان شده است. بر طبق یک نظریه سالمندان باید با سایر اعضا خانواده که از گروه های سنی مختلف و نسل های مختلف هستند زندگی کنند و بر طبق نظریه دیگر سالمندان باید کاملاً جدا گانه زندگی کنند که هیچ کدام از این دو نظریه ای افراطی درست نمی باشد. بر طبق نظریه سوم اگر سالمندان در اقامتگاه جداگانه ای زندگی کنند و با اقوام خود و گروه های سنی مختلف در ارتباط باشند بهتر است. بر طبق یک نظریه قالب سالمندان از اینکه به موسسات مربوط منتقل شوند به شدت ناراحت بوده و از لحاظ روحی و روانی در وضع نابسامانی قرار می گیرند و این در حالی است که بیش از نیمی از ساکنین سالمندان این گونه موسسات می توانند به صورت مستقل و جداگانه به زندگی خود ادامه دهند. هم چنین گروه دیگر معتقدند که باید ترتیبی داده شود که سالمندان به طور گروهی در ساختمان های خصوصی در محلات مسکونی زندگی و با هم همبستگی پیدا کنند. (اصفهانی، ۱۳۸۴)

۶- جلوگیری از انسداد نسل ها

روابط متقابل میان قشر سالمند مبهم است آنان با هم بودن را تا جایی دوست دارند که خاطراتی مشترک و طرز فکری مشابه داشته باشند. سالمندان برای یکدیگر حالت آینه دارند و مشاهده علایم پیری آنان را آندوهگین می سازد. (نوذری، ۱۳۸۳) و گرم ترین و شادترین لحظه های آنان در ملاقاتی است که با کودکان و نسل جوان دارند پس می توان از جمله ویژگی های سالمندان را علاقمندی به کودکان، توانایی

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

برقراری ارتباط با آنها و نداشتن روحیه ی خشونت نام برد، (عابدی، ۱۳۸۲) بنابراین با طراحی درست می توان فرصت هایی مناسب جهت ارتباط موثر این دو گروه فراهم کرد.

بدین ترتیب سالمند از رنج تنهایی می برند و کودکان از اوایل کودکی با تجربیات آنها آشنا می شوند و این امر در انتقال فرهنگ به صورت سینه به سینه و نسل به نسل و اجتماعی شدن کودکان تاثیر بسزایی دارد. سالمندان ما سرمایه هایی با بیش از نیم قرن دانش و تجربه اند و این همزیستی به انتقال صحیح دانش و تجربه به نسل های بعدی کمک خواهد کرد. سالمندان در کنار کودکان و نوجوانان احساس مدیر بودن می کنند و نیاز های روحی و عاطفی آنها برآورده می شود. همزیستی میان کودک و سالمند تحولی شگرف در رویه سالمندان ایجاد می کند و موجب می شود که فرد کهنسال تداوم زندگی را در نسل بعد از خود ببیند. البته فایده این همزیستی یکطرفه نیست، کودکان همواره از ارتباط با سالمندان لذت می برند و سالمندان بهترین و پر حوصله ترین آموزگاران برای آنها هستند (عابدی، ۱۳۸۲)

۷- فاصله نسل ها

کارل مانهایم جامع شناس معروف عقیده داشت که عضویت در یک طبقه اجتماعی خاص یا پیوستگی با یک نسل خاص فرد را با دامنه خاصی از آگاهی ها و تجربیات در رابطه قرار می دهد، چیزی که همه در آن اشتراک ندارند، کسانی که در یک کشور سال های بحران اقتصادی را تجربه می نمایند در زمینه تصور و فقر تصور ذهنی مشابهی با فرزندان خود نخواهد داشت. (مثنوی، ۱۳۷۹)

امروزه این مسئله باعث ایجاد تعارض بین کهنه و قدیم شده و دامنه آن زندگی جوانان و سالمندان را تحت تاثیر قرار داده است البته درجه تعارض و فاصله بین دو نسل در همه جوامع یکسان نیست. (قائمی، ۱۳۶۶)

مهمترین علل فاصله دو نسل در عصر حاضر نوجوانی و تجدد طلبی جوانان از یک سو و پایبند بودن سالمندان به سنت ها از سوی دیگر است. (مثنوی، ۱۳۷۹) جهان امروز فن سالار است و این ناشی از تغییرات سریعی است که امروزه در همه چیز و همه جا رخ می دهد. و باعث شده سالمندان که زمانی صاحب اندیشه بودند و نظرشان محترم و ارزشمند بوده است هم اکنون از قافله علم و صنعت عقب مانده اند. آینده نگری و تجدد خواهی و صنعت گرایی جوانان موجب به هدر رفتن تجارب و گذشته پرباری است که سالمندان بدان مفتخرند. (قائمی، ۱۳۶۶)

علی رغم فاصله بین دو نسل سالمند و جوان و علی رغم اختلاف نظرهایی که این دو نسل دارند شباهت های قابل توجهی میان رفتارهای فرهنگی جامعه در رابطه با جوانان و سالمندان وجود دارد، و زمینه ساز پیوند این دو نسل فراهم می کند:

از جمله

- هر دو نسل کم و بیش به عنوان گروه های بالنسبه فقیر و غیر مولد در نظر گرفته می شود، فقر نسبی سالمندان و جوانان سبب آسیب پذیری آنان می شود و هر دو گروه از سوی خانواده ها و دولت در موقعیتی قابل ترحم و کمک قرار دارند.
- هر دو گروه در تلاش هستند که برای خود زندگی مستقل فراهم کنند اما جامعه جوانان را افرادی نابالغ به حساب می آورد و سالخوردگان را اساسا وابسته می شمارد.
- هر دو گروه مایلند از لحاظ اقتصادی مستقل باشند، جوانان سعی دارند از وابستگی به والدین خود مستقل باشند و سالمندان می خواهند که از وابستگی به فرزندان و یا سازمان خدمات اجتماعی مستقل شوند.
- هر دو نسل نسبت به میانسالان که در سن کار و اشتغال هستند و مسئولیت های زیادی بر عهده دارند مسئولیت کمتری دارند و اوقات فراغت بیشتری در اختیار دارند.
- حال با توجه به شرایط اجتماعی مشابه میان سالمندان و جوانان توصیه می شود برنامه ریزی های خاصی جهت نزدیک کردن این دو نسل و استفاده بهینه از نیروهای بالقوه آنان، توسط دولتمردان صورت بگیرد. (مثنوی، ۱۳۷۷)

۸- پیوند نسل ها

از جمله ویژگیهای سالمندان علاقمندی به کودکان، توانایی برقراری ارتباط با آنها نداشتن روحیه ی خشونت و پرخاشگری و... است. با توجه به داشتن فرصتهای مناسب تر یا بیشتر نسبت به والدین کودک، میتوان فرصتهایی را جهت ارتباط بین این دو گروه فراهم کرد تا هم یک رابطه ی دلبستگی معنی دار بین آنها ایجاد شود و هم هر دو گروه فرصتهای خالی خود را بیکدیگر پرمی کنند و از رنج تنهایی برهند و کودکان نیز از اوایل کودکی با تجارب آنها از طریق راهنماییشان بهره مند شوند که این امر در انتقال فرهنگ و اجتماعی شدن کودکان نیز تاثیر بسزایی

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

دارد. چراکه به عقیده صاحب نظرانی چون ویلی وونگ یکی از روشهای اجتماعی شدن کودکان ارتباط برقرار کردن بین آنها بایکی از نزدیکان است. (عابدی، ۱۳۸۲)

زمانیکه والدین حضور ندارند. همچنین آنها معتقدند برای پیشگیری از مسئله ترس کودکان از مدرسه، بهتر است گاهی کودک قبل از سن مدرسه به غیر از والدین بایکی از نزدیکان بسر برد یا با او از خانه خارج شود.

این برقراری ارتباط از طرق متفاوتی امکان پذیر است: شیوه ی اول همان شیوه ای است که در حال حاضر در کشور ماریج است. در تعداد زیادی از خانواده ها، یکی از مادر بزرگ ها در ساعاتی که مادر در خانه حضور ندارد مراقبت از کودک را بعهده می گیرد. حسن این روش همانا ایجاد دلبستگی بین کودک و سالمند و کمک به اجتماعی شدن کودک است.

نکته قابل توجه اهمیت دادن به وضعیت جسمی و مالی سالمندان است که در این شیوه حتما باید مدنظر قرار گیرد. در صورتی که سالمندان از نظر جسمی توان و قدرت کافی ندارد، نباید چنین وظیفه ای به او محول شود، همچنین از نظر روانی نیز باید خود سالمند تمایل به این کار داشته باشد و مجبوره این کار نشود.

شیوه ی دیگری که جنبه ی عمومی تر دارد استفاده ی بهینه از نیروهای سالمند توانمند علاقه مند، به طور موقت در مهد کودک می باشد. بدین ترتیب کودکان طی روز ساعتهی تحت عنوان "کلاس مادر بزرگ" خواهند داشت. مادر بزرگ با حضور در کلاس آنها ضمن محبت و برقراری تماس (تماس پوست به پوست، چشم به چشم، و چهره به چهره که برای افزایش دلبستگی بسیار ضروری است) با کودکان، برایشان قصه می گوید و با قصه هایش فرهنگ و مذهب را انتقال می دهد از طرف دیگر به طور غیر مستقیم مربیان جوانی را که احیانا هنوز متاهل و مادر نشده اند و شخصاً کودکی را تربیت و پرورش جسمی، روحی نداده اند و حتی علی رغم تحصیلات کافی، از تجربه مفید برخوردار نیستند رآمدان راهنمایی میکنند. طبیعتاً توجه به حقوق سالمند ایجاد می کند که از خسته شدن آنها پرهیز شود. در رفت و آمدها مسائل ایمنی آنها رعایت گردد و از نظر مالی نیز حقوقشان مراعات شود. (کمال خوبی، ۱۳۷۹)

شیوه ی سوم که در صورت امکان اجرای آن برای خود سالمند مفید تر است، ایجاد مهد کودکهای محله ای، تحت عنوان "خانه مادر بزرگ" است. در هر مرحله ای بنا به نیاز و امکانات، مهد کودک هایی تحت سرپرستی فردی واجد شرایط و تحصیل کرده بامربانی که طبق ضابطه و حتی الامکان اهل همان محله باشند و نظارت جنبی یک مادر بزرگ (سالمند) ایجاد می شود. در این مهد کودک فرد سالمند با راهنمایی و در اختیار قرار دادن تجربیات ایجاد می شود. در این مهد کودک فرد سالمند با راهنمایی و در اختیار قرار دادن تجربیات خود، دیگران را یاری میکند و چون اهل همان محله هم است و کودکان و والدینشان و مربیان رامیشناسد ارتباط بهتری برقرار کرده از مشکلات آنها مطلع است و به امکانات محله هم آگاهی دارد و شاید گاهی بتواند آنها را با خود به خرید، تماشای ویا... ببرد، توجه به اینکه والدین بچه ها فرد سالمند را می شناسند، با او ارتباطات اجتماعی مناسبی برقرار می شود و احساس رضایتمندی او از زندگی و احساس مفید بودن در وی افزایش می یابد که به آرامش روانی او کمک خواهد کرد. "خانه مادر بزرگ" میتواند منزل شخصی خود مادر بزرگ، در صورت داشتن امکانات لازم باشد.

در صورتی که فرد سالمند مشکلی در زندگی دارد، والدین این کودکان قطعاً به یاریش شتافته و یک رابطه ی تعاملی دو طرفه برقرار خواهد شد. از مشکلات رفت و آمد برای سالمند، کودکان و والدین نیز کاسته خواهد شد. نکته حائز اهمیت اینکه برقراری "خانه مادر بزرگ" بایستی با رعایت کلیه مسائل حقوق کودکان و حقوق سالمندان و دوراندیشی در رابطه با مسائل ایمنی ایجاد شود. (عابدی، ۱۳۸۲)

۹- نتیجه گیری

با توجه به مشکلات جامعه حاضر - انزوای سالمندان، اشتغال آنها و انسداد نسل ها- و هم چنین سفارشات موکد دین مبین اسلام مبنی بر تکریم سالمندان درون نظام اجتماعی و خانوادگی و ایجاد پل های ارتباطی میان سالمندان و نسل جدید و هم چنین خصوصیات روانی و فطری سالمندان می توان ترتیبی اتخاذ کرد که با طراحی هدفمند یک مجموعه علاوه بر تامین مسکن مناسب سالمندی زمینه ی کار و خود اشتغالی برای سالمندان در ارتباطی موثر با کودکان و جوانان فراهم کرد. و از این رهگذر پاسخ هر سه مشکل را در فرم سرپناه جستجو کرد. در واقع، ایده کلی این طرح بر اساس تغییر دیدگاه متعارف از خانه های سالمندان است و سبب بازیابی سرزندگی و شادابی در دوران پیری است.

بنابراین مطرح شده طرح پروژه ای که با داشتن ویژگیهای خاص بتواند ارتباطات میان نسل هارا تقویت کند، مناسب به نظر میرسد. هر یک از گروههای سنی دارای ویژگیها و مشکلات خاص دوران خود هستند که طبیعتاً نمی توان در یک پروژه به تمامی آن ها پرداخت. آنچه که هدف اولیه و اصلی این طرح محسوب میشود حل مسئله ارتباطات روزمره بین سنین مختلف است. اگر فرم و کاربری ها به گونه ای باشند

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

که مشوق همه گروهها برای مراجعه به چنین فضایی باشد. مسئله ارتباطات روزمره فکری، فیزیکی، کلامی، و... برای مراجعه کنندگان حل میشود و البته بهره نهای از چنین ارتباطات روزمره ای، بسیار بیشتر و عمیق تر خواهد بود.

در این پروژه و برای تحقق این هدف باید به نقش مهمی که سالمندان در خانواده و در گردهم آوری اعضای خانواده ایجاد میکنند توجه شود. سالمندان باز هم نقش اصلی را برای گردهم آوری اعضای خانواده ایفا میکنند. حضور سالمندان به حضور گروههای سنی کودک و نوجوان در کنار یکدیگر معنی می بخشد. آنان مانند ملاتی قوی آجرها را به یکدیگر می چسبانند و سطحی یکپارچه ایجاد میکنند.

و البته که چنین مسئولیتی کامل شایسته آنان است و تحقیقات علوم پزشکی و روانشناسی نیز این ادعا را ثابت میکند.

در کنار این مسئولیت مهم، خدمات ویژه ای به آنها ارائه میشود. که بازم در راستای هدف اصلی پروژه است. سالمندان و کودکان در این پروژه بعنوان ساکن، میزبان، میهمان، شاغل، متقاضی و... در کنار هم حضور دارند.

سالمندان ما سرمایه هایی بابت از نیم قرن دانش و تجربه هستند و این همزیستی به انتقال صحیح این دانش و تجربه به نسلهای بعد کمک میکند. سالمندان در کنار کودکان و جوانان احساس مدیر بودن می کنند و نیازهای عاطفی و روحی آنها بر طرف می شود و اوقات فراغت خویش را با لذت سپری می کنند و احساس تنهایی و به فراموشی سپرده شدن به آنها دست نمی دهد. همزیستی بین سالمند با جوان و کودک تحولی شگرف در روحیه پدر بزرگ و مادر بزرگ ایجاد میکند تا تداوم زندگی و قدرت و جوانی خود را در نسل بعد از خود ببینند و روح هنوز جوان و حتی کودکشان را جسمی نو ببوشانند، آنگاه که خود را جزئی از یک کل واحد بدانند و تسلسل و تداوم حیات را حس کنند. و فایده این همزیستی البته که یک طرفه نیست. کودکان همیشه از ارتباط سالمندان و در کنار آنها بودن لذت میبرند و سالمندان همیشه بهترین و پرحوصله ترین آموزگاران برای کودکان هستند. کودکان و سالمندان احساسات و تجربه های مشترکی دارند. انگار که در دوره سالمندی دوباره به کودکی خود باز می گردیم.

جوانان در کنار سالمندان وارث دانش و آگاهی و تجربیات آنان می شوند. سالمندان منابع دانش سنتی هستند. دانشی که در کتابها نمی توان خواند. آشنایی با دوره سالمندی یکی از مهمترین نتایج این همزیستی است جوانان با سالمندی و ویژگیهای آن آشنایی شوند و علی رغم تحولات اجتماعی مثل بازنشستگی که فردا ناگهان وارد دوره سالمندی می کند این پیش زمینه ذهنی و آگاهی قبلی، برای آینده مفید خواهد بود. البته طبیعت خود عامل موثری در حل بحران سالمندی است چرا که گذر عمر حرکت به سمت سالمندی کاملاً تدریجی است.

مراجع

۱. اصفهانی، محمد حسین. " دهکده فرهنگی - تفریحی - اقامتی سالمندان " استاد راهنما دیهیم تاکی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان، دانشکده معماری، ۱۳۸۴.
۲. سمیعی مشاری، فرزانه " کانون سالمندان " استاد راهنما مهندس ناصر محسنی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، دانشکده معماری، ۱۳۸۴.
۳. عابدی، محمود. " پیوند نسل ها " استاد راهنما ژینت رستمی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر و معماری واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۲.
۴. قائمی، علی. " خانواده و مسائل سالمندان " واحد انتشارات انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران، تهران، ۱۳۶۶
۵. نوذری، شعله. " مبانی طراحی فضاهای باز محله های مسکونی متناسب با شرایط جسمی و روانی سالمندان " مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، تهران ۱۳۸۳.
۶. دوبار، سیمون. " کهنسالی " ترجمه محمد علی طوسی، انتشارات شب آویز، تهران، ۱۳۶۵
۷. مدنی پور، علی. " فضاهای عمومی و خصوصی شهر " ترجمه فرشاد نوریان، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران، ۱۳۸۷
۸. مثنوی، عطا ... " طرح بررسی علل سپردن سالمندان به آسایشگاه سالمندی " سازمان بهزیستی کشور، دفتر آموزش و پژوهش، تهران، ۱۳۷۱.
۹. مثنوی، عطا ... " طرح بررسی علل سپردن سالمندان به آسایشگاه سالمندی " سازمان بهزیستی کشور، دفتر آموزش و پژوهش، تهران، ۱۳۷۷.

دوازدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

10. Demirkan H .” Some criteria for designing interiors for the turkish disabled and elderly”. In: 3rd Ergonomics Congress Proceedings, MPM, Ankara, 1991.
11. Demirkan, Halime. “ Housing for the elderly population” Academic literature review, Egrepa, 2007
12. Murry , Etal. “ Walking Patterns in Healtly Old Men “Jornal of Gerontology 24, 1969